

sevřenou pěstí a ranou; *musil* by odpovědět tak, právě proto, že se úplně odlidštil, že se stal nástrojem božím, „mrtvolou“, jak říká Ignác z Loyoly. „*Sit sicuti cadaver!*“ Bez citu, bez dojmu!

A u Schönherra? Rejtar, byv překonán velikodušností luteránovou, opře svůj meč o zem, rozlomí jej v půli a „zhrouť se“ u studny. Co je toto zhroucení se? Nic než dekorační póza z rozpaků autorových. Nic než divadelní fráze. Že tím autor zabíjí tu poslední trochu, která zajímala v jeho rejtarovi, na tom mu nesejde; že tím zrazuje něco ze své minulosti, a něco lepšího, ani na tom mu nesejde. Ten muž je dobrý, nerozpačitý obchodník a ví, čím se kupuje úspěch.

Dětské návštěvy v Praze

V tuto dobu, kdy chodníky žhnou sluncem a vedro sálá z kamení a kdekdo utíká z velkoměsta, objevují se v Praze zvláštní poutníci: průvody dětí s učitelem. Bývají to někdy děti z našeho venkova, jindy děti z t. zv. uzavíraného území; přijely prohlédnout si Prahu, srdce království, jak o něm vypravují jejich čítanky. Odedávna rád slouchám do tmy, která leží za mnou, kde a jak ozvou se z ní nové rytmy pochodové, nové melodie zpěvné; odedávna rád pátrám ve tvářích těch, kdož jdou za námi; rád čtu v jejich zornicích rozednělých úžasem z prvních pohledů na svět a život. Ale nejraději nahlédám do tváří malých poutníků z českého severu nebo západu. Kdo kdy prošel některým severním městem českým, ať Ústím nad Labem, ať Podmoklím, ať Žatcem, ať Libercem, a za kým fičel surový smích nebo slina pro český hovor, nemůže spočinout na těchto drobných líčkách než s výrazem hrdosti i starosti, pýchy i trudu. Nejsou-liž mezi nimi již první trpitelé? Nejsou-liž mezi nimi příští mučedníci? Na chodníku vidíš drobné lidské hříbečky a hle, jsou to malí vojáčky naší národní ideje. Bůh s tebou, naše milé vojsko, které neseš do tmy příštích dob naši krev i naši myšlenku, naši víru i naši sílu, celou naši dobrou při! Bůh s tebou!

Nevím, kdo se stará o tyto děti v Praze, nevím, co tu vidí; jaké dojmy v nich uvíznou z takové návštěvy; co se z ní zachytí a jak to vzroste. Nevím toho, a trudím se proto. Čtu ovšem v novinách, že učitel prošel s nimi těmi nebo oněmi památkami pražskými; ukázal a vyložil jim ta nebo ona historická místa; že je tam nebo onde v krámě pohostili; že kdesi přespaly a druhého dne vrátily se domů. Ano, není pochyby, že byly v dobrých rukách a že pražští lidé je rádi viděli. Ale přece zbývá

jakýsi stín pochyby: dali jsme jim opravdu všechno, co jsme dát mohli? Kdo zná lidskou duši, ví, jak bývají silné takové první dojmy; jak hluboko se obyčejně vkořeňují; jak rozhodují o směru a rázu příštího růstu. Chtěl bych vědět, co si odnáší takový malý vojáček z pražské návštěvy domů na sever na své bojiště, do svého rodného továrního města? A chtěl bych položit pak našemu národnímu svědomí otázku, nemohlo-li toho být opravdu víc? Così silnějšího, trvalejšího, mohutnějšího?

Bylo to v Benátkách v Palazzo ducale v sále Velké rady. Strop, stěny, všecko jest pomalováno historickými obrazy, apotheosou Benátek, štětcem největších benátských mistrů, Paola Veronesa, Jacopa Tintoretta, syna jeho Domenica, Leandra Bassana, Ondřeje Vicentina. Není tu malováno nic než sláva Benátek: dobytí Zadru, několikrát dobytí Cařihradu, pokorení německých císařů Barbarossy a Otty před papežem, při čemž režiséry jsou benátské dožové. Octl jsem se v tomto sále zároveň s nějakou školou italskou, asi také školou venkovskou, neboť děti vypadaly dosti chudě. Tato škola měla štěstí, že její učitel byl trochu básník: jak vášnivě vykládal, jaká jiskra v oku, jaká milá melodie v hlase! Odvrátil jsem se od umělého divadla mrtvých mistrů a zahlubal jsem se do živého divadla dětských tváří přede mnou. Jak visely všechny na rtech učitelových! Jak jiskřil se hochům temný zrak a dívenky jak plaše, patrně rozechvělé, tulily se k sobě jako houf holubic! Stalo se mně později, že jsem si koupil knihu nezapomenutelně krásných úvah největšího dnešního básníka italského Giovanna Pascoliho *Pensieri e discorsi*.¹ Mimochodem řečeno: Pascoli, dědic Carducciův a vnuk Leopardiho, o němž napsal nejkrásnější, co se o velikém pesimistovi vůbec řeklo, jest dnes nejhlubší znatel italské duše v jejích posledních nejtišších a nejvroucenějších záchvěvech. Mramor jeho veršů soutěží svým cudným, milostně jiskřivým sněhem s mramorem Leopardiho, ale žár a vzlet jeho neustupují žáru a vzletu básníka Ód barbarských a Hymny Satanovi. V Přemítáních a rozhovorech mluvil myslitel veliké lásky a veliké síly, a mluví hlavně a především k mladé Italii, k příštím generacím, o životě, poesii, umění, lásce k vlasti, recích a básnících národních, o hrobech, svátcích, obřadech živé, ideální víry. Krásná pohoda veliké zralé duše leží na

těch stránkách, z nichž každá ukazuje, jak souvisí s národní minulostí, jak je prošíta červenou nití národní tradice a svázána se stranami Vergiliovými a Dantovými. V této knize jsem tedy hodně čítal na své italské cestě a mezi jinými narazil jsem tu na krásnou konečnou větu: *Io t'ho baciata sulla fronte pura e ardita, o giovine Italia!* „Políbil jsem tě na čisté a smělé čelo, ó mladá Italie!“ A zachvěl jsem se. Viděl jsem před sebou čisté a smělé čelo české mládeže, také žádostivé polibku tak vzneseného, jako jest ten zde, a také ho hodné. Kdo jej kdy vtiskne na ně? Kdo k ní kdy promluví slovy Pascoliho, v nichž moudrost jest jen formou entusiasmů a rozhorlení novým způsobem hlubší lásky?

Setkal jsem se později náhodou také s italskými gymnasty. Dva mladí přátelé zajeli si na několik dní z venkovského městečka do Florencie prohlédnout si její poklady. Bylo rozkoší vidět krásné mladé hochy, jak klidně i skromně zároveň si vedli, slyšet je, jak pěkně hovořili. *Nota bene*, zajeli si do Florencie v době školní, ne prázdninové. Vedle mne seděla u tabule stará dáma, vdova po pruském gymnasiálním řediteli, která se velmi udivila nad takovou volnou disciplinou. „Což u vás,“ odpověděl jsem jí za mladé hochy, „neznáte rozdíl mezi školou a kasárnami.“ Ale v duchu dodal jsem: u nás neznají ho také. Postavil jsem si v představě vedle těchto sebevědomých hochů naše ubohé nesamostatné gymnasty a realisty, stále ohrožované a ukřičené starými profesorskými maniaky (právě jako jsme byli jimi ohlušováni kdysi my), sklonil jsem hlavu, že nebyla výš než hlava mé profesorské pruské sousedky, a zamumlal jsem s trpkým ironickým přízvukem větu Pascoliho: „Políbil jsem tě na čisté a smělé čelo, ó mladá Italie...“

Pro naše dítě, pro naši mládež nečiní se posud ani setina toho, co by se činit mělo, co se činit *musí*, nemá-li si národ ničit a podřývat svou budoucnost. Zdá se mně, že u nás jest stále ještě lidský a speciálně dětský materiál podceňován; jako bychom byli již na Východě, kde život lidský má nižší cenu než na Západě. Přispívá k tomu tuším bezděčně předsudek, jako bychom my Čeňové jako Slované byli více *plodní* a bohatší dětským materiálem než Němci. Jak jinak, s jakou úctou a pozorností chovají se k dítěti ve Francii, kde vědomí o odlidňování proniklo již do širších vrstev a cítí se dlouho již jako veliké národní nebezpečí! Viděl jsem, jak v Paříži v úctě ustupuje všecko před pozeňnanou ženou; viděl

1 - Bologna, Nicola Zanichelli, MCMVII.

192 jsem děti hrající si v parcích, na nichž v lásce spočívaly pohledy ostatních návštěvníků zahrady: dítě jest tu již pod ochranou veřejnosti.

Surovému slovu německých státníků, kteří s pravou německou brutalitou — a brutálnost jest podstatný rys německé povahy, jemuž neunikli zcela ani největší jejich muži, ani Heinrich von Kleist ani Schopenhauer — mluví o králičí plodnosti slovanské, zdá se, věří se bezděky u nás a namnoze pod bezděčnou sugescí tohoto slova zařizuje se, nebo lépe *nezařizuje* se ještě naše dětská politika. Ale krvavá ironie osudu jest v tom, že slovo to *není pravdivé* nebo že přestává býti pravdivé, alespoň pro nás Čechy v poslední době. Pamatuji se, jak vzrušil mne před dvěma roky článek prof. Ant. Boháče „Něco ze statistiky“ v Naší době¹, v němž autor ciframi dokazuje, že co do plodnosti německé kraje v poslední době předčí území české. Ne-li jiné důvody duchovějšího rázu, již prostá ekonomika národní měla by nás naučit s jinakou účastí a láskou hleděti na děti, a zvláště na děti z uzavíraného území. Až budeme více Slovanů, porozumíme v tom snad i největšímu Slovanu, Dostojevskému; pochopíme snad pak jeho až mystickou úctu a lásku k dítěti jako projev nejvyšší, opravdu slovanské harmonie mezi egoismem a altruismem a naučíme se snad po jeho stopách něčemu z kultu nejčistšího, nejbožšnějšího lidství.

Ale zatím žijeme příliš temně a obmezeně i malicherně, v přílišných tmách a nížinách, aby k nám ihned proniklo světlé poselství Dostojevského. Zatím měla by literatura připravovat cesty a neměla by míjet mlčky utrpení dítěte, a zejména ne národního utrpení dítěte; neboť vezme, že i dítě trpí v národním boji a trpí více a intenzivněji než dospělí. Poláci v tom směru, zdá se mně, jsou šťastnější. Loni vyšel v druhém vydání román významného spisovatele polského Stefana Žeromského, Ondrzej Radek czyli Syzyfowe prace, román dětského národního utrpení, historický dokument a přitom opravdové dílo umělecké. Před šestnácti léty vyšla tato kniha v Haliči pod pseudonymem Mavrycyja Zicha a byla pašována do Ruska.

Sujetem románu jest utrpení polských dětí v ruské škole v dobách kurátora Apuchtina. Nevím, pokud jest kniha objektivně, látkou svou

pravdiva, a poměry dnes snad přece, byť jen nepatrně, se zlepšily; ale z knihy vane silný dech opravdového mravního protestu, který strhuje. Není potupy, není násilí, jimiž byly by ušetřeny děti, které nechtějí zapomenout svého polského původu a nenechávají se rušiti; nejméně čistých zbraní, špionství, zrádovství, donášečství, užívají proti svým záklům ruští učitelé a všemi cestami kazí charakter svých svěřenců. Nemohu rozhodovati, pokud kniha Žeromského odpovídá pravdě. Chci zle jen upozornit, že jest silným výkřikem z hlubin zoufalství dětské duše; chci zde jen říci, že trpí, třebaš ne tak dramaticky, i děti našich menšin a že jejich duše vypíjí hořkosti, které jen surové a tupé myslí mohou se zdáti malé a nepatrné a o nichž nezvídají obyčejně dospělí.

Před několika léty setkal jsem se s libereckou dámou, která mně vyprávěla, jaké zápasy podstupovala jako děvčátko na cestách z české školy domů s německými uličníky. A jak musila nadto ukrývat ještě rány, které utřžila v těchto bitkách, poněvadž doma byla by za to trestána. A ukázala mně na zápěstí ještě jizvy z těch dob. Pamatuji se, že jsem při loučení políbil jí velmi obřadně ruku, já, který toho pravidelně dámám nečiním.